

Territorial Cohesion of Europe and Integrative Planning

OSVRT NA KONGRES

Lódz, Poljska, 25.-29. kolovoz 2009.

U ovom će se radu dati osvrt na Međunarodni kongres ERSA-e (*European Regional Science Association*) održan u kolovozu 2009. godine u Lódzu u Poljskoj. Europsko udruženje za regionalna istraživanja je supranacionalna grupacija nacionalnih udruženja širom Europe. Članovi udruženja su iz akademiske zajednice, stručnjaci za razvojnu politiku te istraživači zainteresirani za prostornu ekonomiju i planiranje, regionalni i lokalni razvoj i ostale teme povezane s ovim područjima, a glavni im je cilj promicanje i razmjena znanstvenih dostignuća i praktične primjene u navedenim područjima. Potreba za okupljanjem znanstvenika iz područja regionalnih znanosti odavna je prepoznata u ERSA-i, dok su znanstvena dostignuća i potreba za razmjenom znanja u području regionalnog i lokalnog razvoja utjecali na osnivanje 17 aktivnih nacionalnih sekcija, pa ERSA danas broji oko 3,500 članova¹. Iako nazivom ograničen «samo» na područje Europe, spoj znanstvenih dostignuća i doprinosa znanstvenika u smislu njihove primjene doveo je do širenja ovog udruženja i preko europskih granica. Tako, uz ERSA-ine grupacije, postoji još dvije supraregionalne grupacije individualnih nacionalnih i internacionalnih sekcija ili udruženja regionalnih znanosti - Sjeverno-američka (*North American Regional Science Council*)² i Pacifička grupacija (*Pacific Regional Science Organisation*). Sve tri zajedno tvore Međunarodnu asocijaciju za regionalna istraživanja RSAI (*Regional Science Association International*)³.

¹ Vidjeti detaljnije na <http://www.ersa.org/>.

² Vidjeti detaljnije na <http://www.narsc.org/newsite/>.

³ Udruženje RSAI je osnovano 1954. godine kao međunarodna zajednica znanstvenika zainteresiranih za regionalne učinke nacionalnih i globalnih procesa gospodarskih i društvenih promjena. Vidjeti detaljnije na <http://www.regionalscience.org/>.

Hrvatska je sekcija Europske asocijacije za regionalna istraživanja osnovana 1993. godine, da bi godinu dana poslije, na 34. kongresu održanom u Groningenu u Nizozemskoj, bila primljena i u članstvo ERSA-e. Hrvatska sekcija ERSA-e okuplja stručnjake (još uvijek malobrojne) u ovom području koji svojim djelovanjem – kao članovi pregovaračkog tima za pridruživanje EU-u, kroz rad na projektima podrške Ministarstvu regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva i ostalim tijelima zaduženim za regionalni razvoj, znanstvenim radovima te promicanjem ideja o učinkovitoj politici regionalnog razvoja – nastoje doprinijeti unapređenju okvira regionalne politike.

ERSA od 1960. godine organizira godišnje međunarodne kongrese, a pojedine nacionalne sekcije organiziraju konferencije ovisno o potrebi za takvim dogadjajem, brojnosti članova te kapacitetima. Oba događaja su otvorena za sudionike koji djeluju na domaćoj i međunarodnoj sceni.

Hrvatska je sekcija 2001. godine bila domaćin 41. kongresa u Zagrebu na kojem je sudjelovalo oko 350 sudionika, dok je 2004. godine organizator 17. ERSA-ine ljetne škole (*17th European Advanced Studies Institute in Regional Science*) bio Split. Za domaćina kongresa koji će se održati 2011. izabrana je Barcelona⁴, a 2012. Bratislava. Odluka o domaćinu u 2013. godini donijeti će se do kraja sljedeće godine, a mogućnost kandidature Splita razmotrit će se za 2014. godinu.

U kolovozu 2009. godine održan je 49. kongres, a domaćin je bio Lødz u Poljskoj. Revitalizacija tog grada povezana je s kandidaturom za Europski grad kulture 2016., čemu u prilog ide i organizacija ovog kongresa u koji su se zajednički uključili: Sveučilište Lødz – Katedra za upravljanje gradom i regijom (*University of Lødz, Department of City and Regional Management*), Društvo poljskih gradskih planera (*Society of Polish Town Planners*), te Poljska sekcija ERSA-e – Vijeće za prostornu ekonomiju i regionalno planiranje pri Poljskoj akademiji znanosti (*Polish Section of*

⁴ Iste će godine španjolska sekcija ERSA-e imati vlastitu konferenciju pa će se ta dva događaja objediniti.

ERSA – Committee for Spatial Economy and Regional Planning at the Polish Academy of Science).

Obilježje kongresa 2009. godine bio je tzv. «održivi kongres». Ideja održivog kongresa je da aktivnosti koje se provode u njegovoj organizaciji tijekom svih faza budu održivog karaktera, s fokusom na tri prioriteta: ljudi, planet, profit⁵. Osnovni ciljevi događanja održivog karaktera su smanjivanje negativnog ekološkog otiska (*ecological footprint*) sastajanja, stvaranje pozitivnog učinka na lokalno društvo i njegovu infrastrukturu te stvaranje troškovno učinkovitog sastajanja. Stoga su i aktivnosti vezane za ERSA-in događaj bile usmjerene na postizanje navedenih ciljeva⁶. Članovi navedenih organizacija i institucija koji su sudjelovali u organizaciji kongresa doprinijeli su izrazito kvalitetnom događaju koji je okupio 500-tinjak sudionika i uvažene uvodničare te nametnuo visoke standarde organizacije budućih ERSA-inih kongresa.

Sveobuhvatna tema ovogodišnjeg kongresa bila je «Teritorijalna kohezija Europe i integrativno planiranje». Važnost ove teme je prepoznata diljem europskog teritorija, a nastojanje da se čitav prostor geopolitički poveže postoji odavna. Prvi pokušaji potječe još iz vremena formiranja prvih saveza zemalja na području Europe. Ova je tema podijeljena u 23 podteme koje su obuhvatile raznovrsna pitanja regionalnog razvoja – od regionalne politike (države, više država, Europe) do modeliranja regionalnog rasta, pitanja granica i prekogranične suradnje, teme lokalnog razvoja – samu teoriju, kao i studije slučajeva s konkretnim primjenama teoretskih spoznaja, važnost i ulogu institucija i institucionalnih kapaciteta vezanih za regionalni i lokalni razvoj, razvoj društva, prostora, tržište rada i okoliš u širem i užem regionalnom kontekstu.

Kongres su uvodnim izlaganjem otvorili prof. Gilles Duranton te prof. Andreas Faludi. Gilles Duranton je profesor ekonomije sa Sveučilišta

⁵ Britanski institut za standarde izradio je Standard održivih događanja (Sustainable Event Standard BS 8901) koji postavlja zahtjeve za planiranje i upravljanje održivih događaja svih veličina i vrsta.

⁶ Aktivnosti vezane za učinkovit prijevoz i cjelokupnu logistiku, upravljanje konferencijskim materijalom i otpadom, brigu o hrani, emisiji CO₂, itd.

Toronto, Katedre za ekonomiju. Profesor Duranton je višestruki dobitnik nagrada u području urbane ekonomije i međunarodne trgovine, a u ista su područja usmjerena i njegova istraživanja. U svojim se novijim radovima bavi pitanjima veće produktivnosti u velikim gradovima, učincima poreza na promet zemljišta na tržište nekretnina, urbanim rastom i prijevozom, ocjenom učinaka lokalnih poreza pomoću mikrogeografskih podataka, itd. Kongres je otvorio temom «Urbani rast: Struktura, osnove i šokovi». U svom je izlaganju postavio pitanje rasta gradova te ukazao na probleme nekontroliranog razvoja i njegovih učinaka na društvo. Tako je otvorio prostor za raspravu o problemima rasta i razvoja gradova, koji su nosioci gospodarske aktivnosti i koji sve više i brže postaju stalnim prebivalištem mnogih stanovnika. S obzirom na koncentraciju aktivnosti, ponude poslova i usluga neophodnih za svakodnevno funkcioniranje, posljednjih se godina uočava rastući trend naseljavanja gradova, a sve se više gasi želja za životom u ruralnim sredinama koje ne pružaju osnovne usluge za različite oblike obiteljskog života.

Prof. Andreas Faludi, arhitekt i urbani planer, dolazi sa Sveučilišta tehnologije u Delftu u Nizozemskoj i profesor je Sustava prostorne politike u području urbanih studija. Poseban interes usmjerio je na istraživanja teorije i metodologije planiranja te na stvaranje Europske perspektive prostornog razvoja. U svom je izlaganju još jednom potvrdio da na području Europe ne postoji ujednačena definicija što je to teritorijalna kohezija (često izjednačena s prostornim planiranjem) te da još uvijek postoje terminološke razlike u različitim područjima Europe⁷ jer se polazi od dva osnovna aspekta: europsko prostorno planiranje i europski prostorni razvoj. Pojedine članice smatraju da prostorno planiranje ne bi smjelo biti u nadležnosti EU-a, već svake pojedine članice. I dok francuski pristup zagovara upravljanje teritorijem (*amenagement du territoire*), druge zemlje temelje planiranje na upotrebi zemljišta. Sami pojmovi kohezije, usklađenosti i suradnje (na razini institucija i kroz dobro upravljanje) poznati su već iz povelja koje su nastale prije 50 i više godina. Već se 1950. godine u Schusterovom izvještaju govori o zemljištu kao ograničenom resursu u odnosu na razvoj,

⁷ Faludi je stajališta da se termini teritorijalna kohezija i prostorno planiranje mogu izjednačiti.

osobito industrijski, te o potrebi planiranja i upravljanja razvojem. U uskoj vezi s tim, u svojoj knjizi o razvoju gradova i velikih urbanih konurbacija koje prelaze granice planiranja, šezdesetih godina piše i francuski geograf Jean Gottman kada se po prvi put uvodi termin megalopolis i aktualiziraju problemi planiranja povezani s ovim fenomenom (Gottman, 1961). Pitanja planiranja na svim razinama, a posebice povezivanja zemalja Europe, tih se godina sve više otvaraju, čemu u prilog ide i nastojanje izrade Europskog programa planiranja 1968. s naglaskom na regionalno planiranje. U tom se nastojanju zagovara harmoničan i skladan geografski razvoj kao pravo čovjeka. S vremenom inicijativu za europsku teritorijalnu prostornu perspektivu preuzimaju Francuska i Nizozemska, iako različitim praksi u planiranju, želeći time ujednačiti pristupe politici prostornog planiranja na području Europe. Ta su nastojanja u tzv. «eri buma» naišla na otpor pojedinih članica postavljajući pitanja neograničene (suverene) kontrole nad teritorijem, pri čemu suverenost članica ne smije biti upitna (delegiranjem dijela moći gubi se ponešto autonomije). U razdoblju stvaranja Europske razvojne prostorne perspektive, osnovno je polazište da teritorij treba biti platforma za integriranje politika, dok se pristup prostornog planiranja ili usklađenosti temelji na sljedećim nezavisnim konceptima: *policentrični razvoj, jednakost/paritet pristupa te oprezno/mudro upravljanje*. Iako postavke tog vremena nalaze svoje uporište i u vođenju politike planiranja danas, u razdoblju krize se postavlja još važnije pitanje opstanka EU-a te ponovne uspostave granica. Stoga se s nestrpljivošću iščekuje razdoblje nakon 2013. i nova finansijska perspektiva te novosti u korištenju strukturnih fondova, što će zajedno utjecati na planiranje budućih trendova razvoja i planiranja, a prije svega bi to trebalo biti usmjereno na dinamično razumijevanje dobrog upravljanja EU-om, kao i na tzv. «meko» planiranje za «meke» prostore.

Treba napomenuti da su ovom kongresu po prvi put prisustvovali i asistenti Ekonomskog fakulteta u Splitu. Silvia Golem i Vinko Mustra su prezentirali rad o decentralizaciji ekonomskih aktivnosti unutar metropolitanskog područja Splita te se daje pregled različitih pristupa u postojećoj literaturi kojim se nastoji objasniti i mjeriti ovaj fenomen.

U nastavku su ukratko predstavljeni radovi koji se bave razvojem na različitim upravnim razinama - od nadnacionalne, preko regionalne do lokalne - te izazovima provedbe politika viših upravnih razina u stvarnom kontekstu. Tako u radu «Europska kohezijska politika - od funkcije redistribucije do koncepta razvojne politike» Gabriele Carmen Pascariu istražuje dinamiku obuhvata kohezijske politike i pozitivna iskustva koja se mogu pronaći u različitim pristupima i utječu na modeliranje svake naredne generacije kohezijske politike. U radu se analiziraju tri različita razdoblja:

- razdoblje neo-klasičnog pristupa (1957.-1987.), pri čemu ne možemo zapravo govoriti o učinkovitoj europskoj politici nego o pojedinačnim intervencijama u kombinaciji s nacionalnim i regionalnim razvojnim politikama i kompenzaciji specifičnih deficit-a procesa integracije;
- razdoblje od 1989.-1999. kada dominira teorija nominalne konvergencije, a kohezijska se politika razvija na modelu politike solidarnosti kao ključne funkcije; te
- razdoblje od 2000.-2013. obilježeno zapravo stvarnom teorijom konvergencije, pri čemu je kohezijska politika usmjerena na doprinos održivom razvoju regija.

Rob Folkert, Judith Borsboom, Henk Otten, Stefan Berghuis i Astrid Bräuer u radu «Dinamičnost urbane forme i kvaliteta mjesta u europskim gradovima» istražuju učinke urbanizacije na kvalitetu života građana, što ima važnu ulogu u mnogim strateškim politikama EU-a s obzirom da su gradovi centri gospodarske snage, ali i žarišne točke okolišnih i društvenih problema. Rad se fokusira na užu definiciju kvalitete života, pri čemu definira kvalitetu mjesta (*quality of place*) kao «mjestom i prostorom ograničen podskup kvalitete života». U ovom se radu kvaliteta mjesta razlikuje od održivosti tako što se koncept ograničava na «ovdje i sada», pri čemu lokalne i regionalne okolnosti definiraju kvalitetu mjesta. Također se nastoji dati metodološki okvir za izradu koncepta kvalitete mjesta u europskim gradovima i način mjerjenja kvalitete koji je nastao na temelju nekoliko studija slučajeva u odabranim europskim gradovima.

Rad Pieta Rietvelda i Jasper Dekkersa «Modeliranje špekulacije zemljištem s urbano-ruralnim konverzijama upotrebe zemljišta» dotiče pitanje određivanja cijena zemljišta u rubnim dijelovima grada, koje su često visoke zbog očekivanja prenamjene zemljišta iz ruralnog u urbano. U posljednjim se desetljećima razvila nekolicina modela, a u ovom se radu daje alternativni pristup za modeliranje nizozemskog ruralnog tržišta zemljištem/zemlje, a kao studija slučaja uzeto je područje provincije Noord-Holland. U svom pristupu autori koriste hedonistički model cijena u kombinaciji s modelom linearne vjerojatnosti i ponderiranih najmanjih kvadrata. Dobiven je odgovor na mnoga tehnička i metodološka pitanja vezana uz vjerojatnost da ruralna čestica postane urbanizirana.

Posebna sesija bila je posvećena temi inovacija u kontekstu regionalnog razvoja. Tako u radu «Geografska dimenzija inovativne aktivnosti» Alexander Pelyasov i Alexander Granberg analiziraju odnos između patentnih aktivnosti i faktora koji tvore inovativnu infrastrukturu pojedinih ruskih regija. Neke od zastupljenih tema su se bavile faktorskom i klaster analizom u regionalnoj politici kao podlogom za regionalnu ekonomsku politiku, metodama identifikacije industrijskih klastera u regiji za potrebe ekonomičnog razvoja regionalne ekonomije i rasta konkurentnosti, uspostavom regionalnih razvojnih agencija i njihovom ulogom u regionalnom društveno-ekonomskom razvoju.

Na kongresu je svake godine posebna sesija posvećena EPAINOS nagradi za mlade znanstvenike. Na njoj svoje rade prezentiraju mladi znanstvenici uz diskusiju iskusnijih istraživača. Za ovu nagradu odabrani su radovi koji se bave temama ekonomije aglomeracije i produktivnosti rada te aglomeracije i starenja stanovništva u dvo-regionalnom modelu egzogenog rasta.

Osobito je bio zanimljiv okrugli stol na sesiji mladih znanstvenika (*Young Scientist Session*) na temu «Krisa i regionalni razvoj» koji je potaknuo živahnu diskusiju. Diskusija je bila usmjerena na povezivanje ova dva pojma (jako je naslov dao naslutiti da se radi o dva odvojena termina, čini se da namjera autora nije bila potpuno jasna trebaju li promatrati i diskutirati u odvojenom ili skupnom kontekstu), no otvorena su pitanja kako kriza utječe

na regionalni razvoj, postoje li instrumenti kojima se krizne ekonomske situacije mogu kontrolirati, te koje je mjere moguće poduzeti kad je kriza već nastupila. Predstavljena su iskustva mlađih znanstvenika iz Nizozemske, Finske i Hrvatske koji su pokušali dati odgovore na postavljena pitanja iz iskustava vlastitih zemalja.

Kao što je iz prethodnog teksta uočljivo na ovom skupu bile su zastupljene različite teme regionalnog i lokalnog razvoja koje su obrađene iz različitih perspektiva – kroz nacionalnu prizmu, regionalnu, europsku, globalnu. Važnost ovog skupa leži u tome da promiče različite pristupe i otvoren je za nove kako bi se pokušalo odgovoriti na pitanja današnjice, a to su prije svega kriza – kao izazov i pitanje daljnog funkcioniranja EU-a, odnosno integracijskih procesa i njihovih učinaka na pojedine ekonomije i na gospodarstvo i prostor u cjelini.

Za razliku od prethodnih, na ovogodišnjem je kongresu zapažen manji broj sudionika. Sveobuhvatna tema je bila zanimljiva, potiče na diskusiju, te je u nekom od svojih segmenata predmetom istraživanja mnogih znanstvenika, stručnjaka, praktičara i ostalih zainteresiranih. Iako je u samom postupku odabira sažetaka, a potom i cijelovitih tekstova većinski dio sudionika zadovoljio kriterije, više je razloga za smanjenu posjećenost u odnosu na ranije kongrese. Naime, pritisnuti smanjenim finansijskim sredstvima (i povećanim troškovima kotizacije) dio ih nije bio u mogućnosti doći i prezentirati svoje rade. Potom, poučeni iskustvom velikih skupova prethodnih godina, kod dijela sudionika opao je interes zbog raspršenosti tema i nedovoljne fokusiranosti na konkretna pitanja, moguća rješenja ili konstruktivne komentare kojima bi se poslani radovi oplemenili, a potom bili objavljeni u nekom od znanstvenih časopisa. Novosti u programskom paketu za prijavu na konferenciju su također pomalo obeshrabrike potencijalne sudionike, ali i organizacijskom timu u tom dijelu otežale i produljile pripremu skupa, što bi se u budućnosti trebalo izbjegći unapređenjem korištenja i punim iskorištenjem potencijala programskega paketa. Vrijedno je istaknuti uvodničare i njihov doprinos važnosti kongresa.

Za domaćina kongresa 2010. izabran je švedski Jönköping. Održat će se u organizaciji Švedske nacionalne sekciјe, na Sveučilištu Jönköping – Međunarodna poslovna škola Jönköping (*University of Jönköping, Jönköping International Business School*). Tema sljedećeg, ujedno i jubilarnog 50. kongresa je «Sustainable Regional Growth and Development in the Creative Knowledge Economy», a održat će se u razdoblju od 19.-23. kolovoza 2010. Kao i do sada, očekuje se velik odaziv kako bi se dobila još šira paleta radova, dobra organizacija, a kao uvodničari najavljeni su profesori Paul Krugman i Masahisa Fujita, što će svakako doprinijeti kvaliteti samog događaja i podići zainteresiranost publike za pitanja regionalne znanosti.

Literatura

Gottman, J., 1961, Megalopolis: *The Urbanized Northeastern Seaboard of the United States*, New York, NY: Twentieth Century Fund.

Irena Đokić
Ekonomski institut, Zagreb